

MAARIT SIRENI

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Lastenhoidon käytännöt ja arvostukset suomalaisella maaseudulla

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa tarkastellaan alle kouluikäisten lasten päivähoitoa ja siihen liittyviä arvostuksia suomalaisella maaseudulla. Tavoitteena on selvittää, vaikuttaako maaseutumaisuus lasten hoitomuotoa koskeviin valintoihin ja äitiyttä koskeviin odotuksiin. Aineistona käytetään 6-vuotiaiden lasten vanhemmille suunnattua kyselyä kolmessa maaseutumaisessa kunnassa. Tuloksin hyödynnetään maaseutumantieteen alaan kuuluvia analyysijä lastenhoitopalvelujen tarjonnan ja kysynnän alueellisesta erilaistumisesta.

Suomalaisella maaseudulla ei ole yhtä hallitsevaa lastenhoitomallia, vaan lapsen päivähoitohistoria koostuu tavallisesti sekä kotihoidosta että julkisesta päivähoidosta. Epävirallisten verkostojen ja suvun merkitys päivähoidossa on marginaalinen. Maaseudulla lastenhoito on ydinperheen asia ja äidin rooli lastenhoitajana on keskeinen. Äitien tulkinnat omasta roolistaan lastenhoitajana sisältävät samoja aineksia kuin yleensä suomalaisten naisten näkemykset: lasten kotihoidosta puhutaan valintana ja vanhemmuudesta jaettuna toimintakenttänä.

Yhteiskuntatieteellistä lastenhoitoa koskevaa tutkimusta tehdään erityisesti vertailevan sosiaalipolitiikan tai vertailevan hyvinvointivaltiotutkimuksen aloilla (ks. esim. Eräranta & Käsälä 2007). Lastenhoidon järjestäminen liittyy olennaisena osana työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen problematiikkaan, joka on keskeinen yhteiskuntapolitiikan teema Suomessa ja muissa länsimaissa. Työn ja perheen yhteensovittamista, ja samalla lastenhoidon järjestämistä, on tarkasteltu useista näkökulmista. Osassa tutkimuksista päähuomio kohdistuu makrotason kysymyksiin: rakenteisiin ja instituutioihin. Niitä koskevien vertailujen tuloksena on syntynyt lukuisia hoivan organisointitapoja kuvaavia malleja ja maakohtaisia luokitteluja, joita edustaa esimerkiksi Mahonin (2002a) lastenhoitomallien jaottelu. Toiseksi työn ja perheen yhteensovittamista on lähestytty yksilön näkökulmasta, ihmisen arjen ja omien kokemusten pohjalta. Suomalaisista tutkijoista esimerkiksi Repo (2005) on tarkastellut eri ryhmiä edustavien äitien kokemuksia ja tulkintoja työelämän vaatimuksista ja lastenhoidosta. Hän on myös analysoinut pienten lasten vanhempien tulkintoja lasten kotihoidosta (Repo 2007). Nämä yksilöiden kokemuksista lähtevät tutkimukset vastaavat osaltaan siihen kritiikkiin, joka kohdistui varhaisiin, rakennekeskeisiin työtä ja perhettä koskeviin hyvinvointivaltiotutkimuksiin.

Niitä arvosteltiin toimijuuden kadottamisesta ja siitä, ettei muutoksen mahdollisuuteen, ihmisryhmien välisiin ja maiden sisäisiin eroihin kiinnitetty huomiota (Eräranta & Käsäli 2007).

Kulttuurimaantiede ja maaseutututkimus ovat marginaalisia aloja lastenhoidon tutkimuksessa. Niiden piirissä on kuitenkin esitetty joitakin kiinnostavia avauksia, joilla on annettavaa myös edellä luonnehditulle lastenhoitoa koskevalle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Maaseutumaantieteilijät ovat tarkastelleet lasten päivähoitoa kahdella tavalla. Ensinnäkin tutkimuskohteena ovat olleet alueiden väliset erot päivähoitopalvelujen saatavuudessa. Tällöin tavoitteena on kuvata empiiristen aineistojen avulla, millaisia palveluja maaseudulla on, mitä ongelmia niiden saavutettavuudessa esiintyy ja millaisia vaikutuksia palvelujen puuttumisella on maaseudun naisten mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille (Little 1994; Halliday 1997). Toiseksi analyysin kohteena ovat olleet äitiyteen ja lastenhoitoon liitetyt merkitykset maaseudulla (esim. Little & Austin 1996; Hughes 1997; Halliday & Little 2001). Näissä tutkimuksissa naisten keskeistä roolia lastenhoidossa selitetään ja tulkitaan maaseutumaisesta elämäntapaa koskevista käsityksistä ja maaseudun naiseutta koskevista kulttuurisista odotuksista käsin. Tulkintakehikko sisältää aineksia kulttuurisesta maantieteestä ja sukupuolentutkimuksesta. Sekä maaseutua että sukupuolta tarkastellaan sosio-kulttuurisesti rakentuneina, aikaan ja paikkaan sidoksissa olevina ilmiöinä (Halliday & Little 2001). Maaseutututkimuksen yleinen anti on siinä, että paikka nostetaan keskeiseksi työn ja perheen yhteensovittamiseen sekä lastenhoitokäytäntöjen muodostumiseen vaikuttavaksi tekijäksi. Vaikka hoivaregiimit eli hoivan järjestämisen mallit, ymmärretään yleensä kansallisiksi rakenteellisiksi ja kulttuurisiksi ilmiöiksi, käytännöt voivat poiketa eri paikoissa ja erilaisissa sosio-kulttuurisissa ympäristöissä (ks. myös Pfau-Effinger 2005).

Tässä artikkelissa sovelletaan molempia edellä mainittuja lasten päivähoiton alueellista ulottuvuutta korostavia tutkimusotteita. Tarkastelun kohteena ovat sekä lastenhoidon arkiset käytännöt että lastenhoitoon liittyvät merkitykset suomalaisella maaseudulla. Artikkelin perustuu empiiriseen

aineistoon, joka on kerätty pienten lasten vanhemmille osoitetulla kyselyllä kolmessa maaseutumaisessa kunnassa.

Tavoitteena on ensinnä aineiston pohjalta kuvata, millä tavalla maaseudulla asuvat perheet järjestävät alle kouluikäisten lastensa päivähoiton ja millaisia palveluja he käyttävät: hoidetaanko lapset kotona vai kodin ulkopuolella? Toisena tavoitteena on tunnistaa ja eritellä maaseudulla asuvien pienten lasten vanhempien lastenhoitoon liittämiä arvostuksia. Tarkastelun kohteina ovat vanhempien käsitykset siitä, millainen lasten päivähoitomuoto on paras tai ihanteellinen ja mistä syystä. Artikkelissa analysoidaan erityisesti kotihoitoa ja kodin ulkopuolisen hoidon merkityksiä ja pyritään samalla tunnistamaan maaseudun naiseen kohdistuvia kulttuurisia odotuksia äiteinä ja hoivan tarjoajina.

Tämän jälkeen tarkastellaan suomalaista päivähoitojärjestelmää, jolla on omat erityispiirteensä verrattuna muihin Pohjoismaihin ja kuvataan, miten päivähoito on järjestetty maaseudulla. Siitä tiedetään itse asiassa varsin vähän, sillä päivähoitoa ja lastenhoitoa ei ole ollut Suomessa tapana tarkastella alueellisesta tai maaseutunäkökulmasta. Kyselyaineistosta tehdyt havainnot esitetään kolmen otsikon alla. Lopuksi kootaan johtopäätökset.

Päivähoidon järjestämisen puitteet

Eri maissa vallitsevia vanhusten ja lasten hoivan organisoinnin tapoja on kuvattu erottamalla erilaisia hoivaregiimejä (esim. Esping-Andersen 1990; Anttonen & Sipilä 1996; Daly 2001; Bettio & Plantenga 2004). Kansainvälisissä vertailuissa pohjoismainen tapa järjestää hoiva erotetaan yleensä omanlaisekseen regiimiksi, jota myös suomalaisen järjestelmän katsotaan edustavan.

Pohjoismaiselle hoivaregiimille on ominaista, että julkinen valta vastaa paljolti hoivapalvelujen rahoittamisesta ja tuottamisesta (Anttonen & Sipilä 1996; Daly 2001). Valtio ohjaa hoivapolitiikkaa lainsäädännöllä ja kunnilla on keskeinen rooli palvelujen tuottamisessa. Palvelujen tarjonta lapsille ja vanhuksille on laajaa ja kattavaa. Periaatteena on, että palvelut on tarkoitettu kaikille kansalaisille tasapuolisesti esimerkiksi asuinpaikasta riippumatta

(Anttonen & Sipilä 1996).

Suomalaisella lasten päivähoitojärjestelmällä on sekä yhtäläisyyksiä että eroja verrattuna muiden Pohjoismaiden järjestelmiin. Sitä alettiin rakentaa muiden Pohjoismaiden tapaan sen jälkeen, kun naiset olivat jo pääosin siirtyneet ansiotyöhön (Leira ym. 2005). Merkittävä käännekohta oli vuonna 1973 voimaan tullut laki lasten päivähoitosta, joka velvoitti kunnat perustamaan julkisia päivähoitopaikkoja. Se tapahtui paljolti valtion rahallisella tuella. Päivähoitopaikkojen määrä kasvoi voimakkaasti hyvinvointivaltion kasvun kautena 1970- ja 1980-luvuilla (Välimäki & Rauhala 2000). Vuodesta 1990 lähtien valtio on taannut kaikille alle kolmevuotiaille lapsille hoitopaikan. Vuodesta 1996 lähtien tämä subjektiivinen oikeus on koskenut kaikkia alle kouluikäisiä lapsia tasaveroisesti riippumatta vanhempien työssäkäynnistä ja hoidon tarpeesta tai esimerkiksi perheen asuinpaikasta. Päivähoito ei ole perheille täysin ilmaista, mutta julkinen sektori kustantaa sen pääosin (Välimäki & Rauhala 2000).

Vaikka Suomella on paljon yhteistä muiden Pohjoismaiden hoivapalveluiden järjestämisessä, on esitetty, että lasten hoivajärjestelyjen osalta suomalainen järjestelmä olisi erkaantumassa omalle uralleen (Anttonen & Sointu 2006). Merkittävä ero Norjaan, Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna on se, että Suomessa tuetaan alle kolmevuotiaiden lasten kokopäiväistä kotihoitoa. Se tapahtuu maksamalla ns. kotihoidon tukea perheille, jotka eivät käytä julkisia päivähoitopalveluja (Salmi & Lammi-Taskula 1999). Tämä rinnakkainen järjestelmä luotiin vuonna 1985. Lakia kotihoidon tuesta ajoivat erityisesti maaseutua edustaneet kansanedustajat, joiden mukaan päivähoitolaki ei antanut mitään niille (maaseudun) naisille, jotka hoitivat lapsensa kotona.

Rinnakkaista järjestelmää eli kotihoidon tukea pidetään eräänä selityksenä sille, miksi merkittävä osa suomalaisista vanhemmista ei hyödynnä subjektiivista päivähoito-oikeutta. Tilastojen mukaan etenkin alle kolmevuotiaat lapset hoidetaan Suomessa yleensä kotona. Kotiin lapsia hoitamaan jäävät tavallisesti äidit (Salmi & Lammi-Taskula 1999). Kun verrataan päivähoitossa olevien lasten määrää, erot muihin Pohjoismaihin verrattuna ovat selvät.

Suomessa 21 prosenttia alle 3-vuotiaista lapsista ja 70 prosenttia yli 3-vuotiaista lapsista oli formaalissa päivähoitossa 2000-luvun alussa. Vastaavat osuudet Ruotsissa olivat 41 ja 91 prosenttia ja Tanskassa 56 ja 93 prosenttia. (Anttonen & Sointu 2006: 54.) Tämä tarkoittaa itse asiassa sitä, että mikäli maiden välisessä vertailussa kiinnitetään huomiota pelkästään päivähoitossa olevien lasten määrään, Suomi ei erityisen hyvin edusta pohjoismaista lastenhoitoregiimiä (Anttonen & Sointu 2006: 72). Suomalaisessa mallissa on sen sijaan esitetty olevan piirteitä myös uusfamiliaristisesta lastenhoitomallista, joka on tyypillinen Manner-Euroopan konservatiivisissa hyvinvointivaltioissa. Se rakentuu paljolti perinteisen sukupuolijaon varaan: lasten kotihoitoa tuetaan ja kotiin jäävät yleensä (etenkin työväenluokkaiset) naiset (Mahon 2002a ja 2002b).

Suomessa on keskusteltu siitä, tarkoittaako kokopäiväisen kotihoidon tukeminen samalla mieselättäjä–kotiäiti-mallin tukemista ja johtaako se perinteisen pohjoismaisen palkansaajaäitiyden murenemiseen (vrt. Leira 1998: 363). Toisen näkemyksen mukaan kysymys ei ole irrottautumisesta pohjoismaisesta mallista vaan siitä, että käytännössä mallit ovat joustavia ja moniaineksisia (ks. Pfau-Effinger 2005). Empiiriset havainnot suomalaisen kotihoidon tuen merkityksestä ovat ristiriitaiset. Yhtäältä tutkimusten mukaan kotiäitiys on Suomessa tavallisesti tilapäistä ja lyhytaikaista ja lisäksi ansiotyö on edelleen kulttuurisesti hyväksyttyä myös pienten lasten äideille. (Salmi & Lammi-Taskula 1999; Salmi 2000). Tästä perspektiivistä on pikemminkin niin, että työelämän ulkopuolelle jääminen lastenhoidon takia on suomalaisessa kulttuurissa ”toisin tekemistä”, joka vaatii tekijältään puolustautumista (Repo 2007: 242). Toisaalta on myös havaittu, että katkonainen ja lyhyempi työura tarkoittaa heikompaa asemaa työmarkkinoilla, alhaisempaa tulotasoa ja huonompaa eläkettä työuran päätteeksi. Pitkät ajanjaksot kotona lasten kanssa heikentävät naisten työllistymismahdollisuuksia hoitovapaiden jälkeen (Repo 2009). Tässä mielessä suomalainen uusfamiliaristisia piirteitä sisältävä lasten kotihoitoa tukeva perhepolitiikka on ristiriidassa Euroopan unionin naisten työssäkäyntiasenteen kohottamista koskevien tavoitteiden kanssa (Anttonen & Sointu 2006: 12).

Päivähoidon lyhyt ja ohut historia maaseudulla

Kun päivähoitolaki tuli voimaan 1970-luvulla, päivähoidon saatavuudessa oli merkittäviä alueellisia eroja. Valtaosasta maalaiskunnista julkiset päivähoitopaikat puuttuivat kokonaan (Välimäki & Rauhalta 2000: 396). Myös yksityinen päivähoito oli organisoitumatonta; se perustui lähinnä yksityisten henkilöiden tarjoamaan hoitoapuun. Esimerkiksi 1960-luvulla käytettiin käsitettä avainkaulalapsi kuvaamaan työssäkäyvien vanhempien lapsia, jotka viettivät aikaansa esimerkiksi naapurissa tai sukulaisten luona kotiovensa avainkaulassa roikkuen (Välimäki & Rauhalta 2000: 394). Käytännössä osa näistä lapsista jäi ilman asianmukaista hoitoa.

Maaseutukunnissa päättäjien asenteet julkista päivähoitoa kohtaan muuttuivat myönteisiksi vasta lain velvoittamina ja valtion rahallisen tuen kannustamina (Kröger 1995). Maaseudulla lasten päivähoito on toisin sanoen uusi, ja siten kulttuurisesti ohut ilmiö. Käytännössä päivähoidosta on kokemusta vasta yhdellä lasten vanhempien sukupolvella (Välimäki 1999: 219; Välimäki & Rauhalta 2000: 400).

Viime vuosikymmeninä – sen jälkeen kun julkinen päivähoito laajeni koko maan kattavaksi – päivähoitoa ei ole juurikaan tarkasteltu Suomessa maaseutukysymyksenä tai ”maaseudun ongelmana”. Kysymykset päivähoitopalveluiden tarjonnan ja saatavuudesta maaseudulla, eivät ole olleet Suomessa relevantteja siinä määrin kuin joissakin muissa maissa, joissa niihin on kiinnitetty huomiota myös maaseutututkimuksessa. Esimerkiksi anglosaksisissa maissa maaseutumaiseen elämäntapaan sisältyy samalla kulttuurisia odotuksia, joiden mukaan maaseudulla naiset keskittyvät äitiyteen ja hoitavat lapsensa kotona (esim. Halliday 1997; Halliday & Little 2001). Naiset tiedostavat nämä odotukset ja toimivat paljolti niiden mukaisesti (Little & Austin 1996; Little 1997; Hughes 1997). Voidaankin sanoa, että näissä maissa maaseudun naiseus on perinteistä: pääosa hoivatyöstä on tehty kotona ilman palkkaa ja siitä ovat vastanneet naiset. Miehet ovat voineet siirtyä työelämään jättämällä hoivan naisten vastuulle, jolloin naisten ansiotyö on ollut mahdollista vain, mikäli joku toi-

nen on vastannut hoivasta. Tästä syystä toimivat hoivajärjestelyt, erityisesti toimivat lastenhoitopalvelut, ovat tärkeä osa työn ja perheen yhteensovittamista (Kröger & Sipilä 2005).

Suomalaisessa maaseutututkimuksessa maaseudun ja kaupungin mahdollisesti erilaisiin äitiyttä koskeviin kulttuurisiin odotuksiin ei ole kiinnitetty huomiota vastaavassa määrin. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että suomalaiset maanviljelijänaiset hyödyntävät harvoin lasten subjektiivista oikeutta päivähoitoon, vaan he hoitavat lapset kotona ja saavat kotihoidon tukea (Sireni 2008: 45). Kuitenkin kuvatessaan näkemyksiään heihin naisina ja äiteinä kohdistuvista odotuksista, maatilojen emännät korostavat sitä, että heidän odotetaan ensisijaisesti tekemän työtä maatilalla ja yrityksessä (Sireni 2008). Toisin sanoen naisten tulkinnan mukaan heiltä ei odoteta keskittymistä äidin rooliin ja hoivatyöhön. Nämä näkemykset viittaavat siihen, että pohjoismainen palkkatyöäitiys on Suomessa yleinen kulttuurinen malli niin maaseudulla kuin kaupungeissa.

Muita ammattiryhmiä kuin viljelijöitä edustavien maaseudulla asuvien ihmisten päivähoitoa koskevistä valinnoista ja arvostuksista tiedetään vähän. Takala ja Heikkilä (2000) toteavat, että maaseudulla käytetään jonkin verran vähemmän päivähoitopalveluja kuin kaupungeissa. Heidän tulkintansa mukaan tämä johtuu siitä, että maaseudulla naisten työssäkäyntiaste ja koulutustaso ovat alhaisemmat kuin kaupungeissa. Myös muissa tutkimuksissa on todettu, että kotihoidon tukea hyödyntävät useammin pienituloiset kuin suurituloiset äidit, ja perhevapaita käyttävät etenkin ne naiset, joilla ei ole voimassa olevaa työsuhdetta. (Salmi & Lammi-Taskula 1999; Salmi 2000; Jokinen 2010: 53). Sitte suomalaisessa tutkimuserinteessä eroja päivähoitopalvelujen käytössä tulkitaan yleensä pikemminkin erilaisten naisryhmien kuin alueiden välisistä eroista johtuviksi.

Päivähoitopalveluiden tasa-arvoisuus tulevaisuudessa?

Lamavuosia 1990-luvun alussa pidetään sosiaali- ja poliittisen toimintaympäristön käännekohtana Suomessa. Hyvinvointivaltion muuntuminen kil-

pailuvaltioksi, kuten tätä syvälle yhteiskunnan rakenteisiin ulottuvaa muutosta on nimitetty, on tarkoittanut 2000-luvulla sekä alueiden että ihmisten välisen eriarvoisuuden syvenemistä (Karvonen & Rintala 2004; Remahl 2008; Karvonen & Kauppinen 2009). Hyvinvointi jakautuu maantieteellisesti aiempaa epätasaisemmin siten, että voittajia ovat suuret kaupungit ja niitä ympäröivät kunnat. Häviäjiä ovat etenkin Pohjois- ja Itä-Suomen maaseutukunnat (Karvonen & Kauppinen 2009). Kuntalaisten näkökulmasta tämä tarkoittaa konkreettisesti hyvinvointipalvelujen – kuten esimerkiksi koulutus- ja terveyspalvelujen – vetäytymistä pois maaseudulta. Maaseutututkijat ovat tarkastelleet useassa viimeaikaisessa tutkimushankkeessa palveluiden supistumista ja uudelleenorganisointumista (esim. Haverinen & Ilmarinen 2008).

Lamavuodet merkitsivät käännettä myös päivähoiton kehittämisessä: 1990-luvun alussa hoitopaikkoja karsittiin, päiväkoteja lakkautettiin, henkilöstöä supistettiin ja päivähoitoa keskitettiin perhepäivähoidon sijaan päiväkoteihin (Välimäki & Rauhala 2000: 399). Lisäksi päivähoitopalvelujen organisoinnissa tapahtui merkittäviä muutoksia. Vuoden 1993 valtionosuusuudistus tarkoitti sitä, että muiden sosiaalipalveluiden tavoin päivähoitopalvelujen yksityiskohtainen ohjaus- ja resurssivastuu siirtyi kunnille. Nykyisin kunnat voivat päättää itsenäisesti, millä tavalla päivähoito järjestetään, minkä on toivottu tuovan lisää joustavuutta kuntien palveluihin (Ikola-Norrbacka 2004). Parhailtaan on käynnissä laaja kansallinen sosiaalialan kehittämisohjelma KASTE, jossa on yhtenä tavoitteena kehittää lasten, nuorten ja perheiden palveluihin uudenlaisia toiminnallisia kokonaisuuksia ja toimintakäytäntöjä. Vuodesta 2004 lähtien kunnat ovat päättäneet myös siitä, kuuluuko päivähoito sosiaalitoimen, opetustoimen vai muun hallinnonalan yhteyteen. Vuoden 2010 alussa puolet kunnista oli sijoittanut päivähoiton opetustoimen ja puolet sosiaalitoimen yhteyteen (Petäjäniemi & Pokki 2010: 19).

Käynnissä oleva keskustelu subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta ei sinänsä ole uutta, sillä se on ollut jatkuvasti poliittisen kiistelyn kohteena (Salmi 2007; Välimäki & Rauhala 2000: 400). Tällä kertaa keskustelua on herättänyt äskettäin julkaistu

peruspalveluministeri Paula Risikon ja opetusministeri Henna Virkkusen tilaama selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa (Petäjäniemi & Pokki 2010). Selvityksessä esitetään, että päivähoito tulee siirtää Sosiaali- ja terveysministeriöstä Opetusministeriöön, minkä jälkeen päivähoitopalvelut eivät olisi enää sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuja sosiaalipalveluita vaan varhaiskasvatuspalveluita (emt.: 2). Selvityksessä todetaan, että subjektiivinen oikeus päivähoitoon tarkoittaa nykymuodossaan vanhempien oikeutta ja sen tarkoituksena on ennen kaikkea tukea vanhempien työssäkäyntiä (emt.: 35). Sen sijaan keskustelun alla olevien uudistusten, joihin lukeutuu myös päivähoitolain uudistaminen, lähtökohtana ovat lasten oikeudet varhaiskasvatukseen (emt.: 35). Tämä päivähoiton kasvatuksellisen-opeutuksellisen ulottuvuuden korostaminen on herättänyt epäilyä siitä, että hallinnonalan muuttaminen tarkoittaa tosiasiaa nykymuotoisten oikeuksien kaivamista (Välimäki 2010). Sen suuntaisia ajatuksia on esittänyt muun muassa Kuntaliiton toimitusjohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma, joka ajaa määrätietoisesti kunnille suurempaa harkintavaltaa sen suhteen, keillä on oikeus julkiseen lasten päivähoitoon. Tuoreessa kannanotossaan Mäki-Lohiluoma vaatii päivähoito-oikeuden karsimista, sillä ”subjektiivinen päivähoito-oikeus vie rahaa muulta kuntasektorilta kuten vanhustenhuollosta” (Helsingin Sanomat 2010). Kommentti kuvaa sitä, etteivät päivähoitopalvelut ole kuntien näkökulmasta erityisasemassa muihin palveluihin nähden.

Kysely maaseudulla asuville vanhemmille

Artikkelin aineistona on syksyllä 2009 tehty kysely, joka osoitettiin esiopetukseen osallistuvien lasten vanhemmille kolmessa maaseutumaisessa kunnassa, Nastolassa, Kiteellä (joka on hallinnollisesti kaupunki) ja Leppävirralla. Nämä kunnat valittiin tutkimuskohteiksi Karvosen ja Kauppinen (2009) tekemän Suomen kuntien asukkaiden hyvinvointi-indikaattorien mukaisen tyypittelyn perusteella. Valituista kunnista Nastola edustaa kaupungin läheistä maaseutua, missä elintaso on hyvä ja sosiaalisia ongelmia on vähän. Kitee ja Leppävirta edustavat

kuntia, joihin on kasautunut alhaisen elintason lisäksi sosiaalisia ongelmia (Karvonen & Kauppinen 2009). Tässä artikkelissa kuntia ei vertailla ensisijaisesti toisiinsa, vaan ne edustavat yhdessä moninaista ja heterogeenistä suomalaista maaseutua, jota verrataan koko maata koskeviin tilastotietoihin.

Tutkimuskohteena olevat kolme kuntaa edustavat myös päivähoidon heterogeenistä kenttää, sillä päivähoito on toteutettu niissä eri tavoilla. Nastolassa käytetään enimmäkseen perhepäivähoitajia, jotka hoitavat lapsia kotonaan hajautetusti eri puolilla kuntaa. Sen sijaan erityisesti Kiteellä päivähoito on paljolti keskitetty päiväkoteihin. Tämä keskittymiskehitys on kiihtynyt viime vuosina. Leppävirralla on käytössä molemmat edellä mainitut hoitomuodot.

Kyselylomake lähetettiin lasten vanhemmille esiopetusryhmien kautta, jolloin se tavoitti valtaosan 6-vuotiaiden ikäluokasta, sillä käytännössä lähes kaikki lapset osallistuvat nykyisin ilmaiseen esiopetukseen. Esiopetusta antavien yksiköiden yhteystiedot saatiin haastatteleamalla kuntien päivähoitosta vastaavia viranhaltijoita. Esiluokan opettajat jakoivat lomakkeet lasten vanhemmille, jotka palauttivat ne suljetussa kuoressa opettajalle tai postitse. Lomake lähetettiin yhteensä 349 vanhemmalle ja niistä palautui 201 eli 58 prosenttia. Kuntien välillä ei ollut merkittäviä eroja vastausprosentissa. Lomakkeet palautuivat parhaiten sellaisista yksiköistä, joiden opettajat kokosivat vastauskuoret ja palauttivat ne.

Lomake sisälsi sekä valmiita vastausvaihtoehtoja että avoimia kysymyksiä. Kysymyksillä kartoitettiin taustatietoja, perheiden käyttämiä eri hoitomuotoja lapsen syntymästä alkaen, vanhempien käsityksiä ihanteellisesta päivähoitomuodosta lapsen eri ikävaiheissa sekä vanhempien välistä työnjakoa lastenhoidossa. Lomake sisälsi myös muita kysymyksiä, joita ei tarkastella tässä artikkelissa. Tämän artikkelin pääasiallisena aineistona käytetään vanhempien vastauksia valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Vapaa- muotoisia vastauksia käytetään havainnollistamaan vanhempien näkemyksiä ja perusteluja.

Ketkä tarvitsevat päivähoitopalveluja?

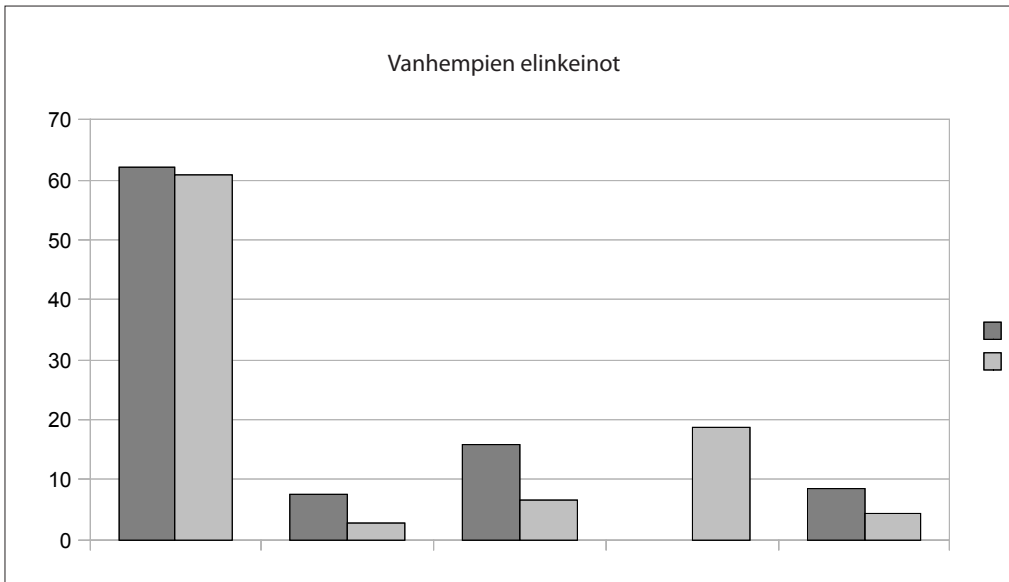
Kyselylomake osoitettiin vanhemmille. Enemmistö vastanneista, 193 vastannutta, oli lasten äitejä.

Näiden lisäksi kyselyyn vastasi kaksi äitipuolta/sisäisiä ja isää. Näistä syistä johtuen artikkelissa tarkastellaan päivähoitoa pääasiassa äitien antaman informaation ja heidän tulkintojensa perusteella.

Vastajia koskevat taustatiedot (ks. kuva 1) osoittavat ensinnäkin, että äitien rooli lasten hoitajina on keskeinen. Lähes viidennes äideistä oli kotiäitejä, mutta yksikään isä ei ollut kotona lasten kanssa. Lisäksi kuviosta 1 käy ilmi, että maanviljelijöiden osuus pienten lasten vanhemmista on suhteellisen pieni; äideistä 5 prosenttia ja isistä 8 prosenttia on ammatiltaan maanviljelijöitä. Enemmistö maaseudulla päivähoitopalveluja käyttävistä äideistä ja isistä on palkkatyössä, kuten yleensä Suomessa. Tässä merkityksessä päivähoitopalveluja tarvitsevien ryhmä ei ole maaseudulla kovin erilainen kuin kaupungeissa.

Sirenin (2008) mukaan maaseudulla päivähoiton tarve on erilainen kuin kaupungeissa koska maanviljelijät tarvitsivat erilaisia päivähoitopalveluja kuin palkkatyöläiset. Maanviljelijäperheet – joiden työaika on epäsäännöllinen ja työn ja vapaa-ajan rajat ovat epäselvät – ovat kritisoineet julkisia lastenhoitopalveluja siitä, että palvelut on suunniteltu palkkatyössä käyvien vanhempien ehdoilla (Sireni 2008: 45). Tästä syystä viljelijäperheet hyödyntävät mieluummin rinnakkaista järjestelmää eli kotihoidontukea sekä lisäksi ns. avoimia varhaiskasvatuspalveluja, joihin luetaan esimerkiksi seurakuntien ylläpitämät kerhot (esim. Alila & Portell 2008). Viime vuosina työelämä on muuttunut siten, että monissa ammateissa, muun muassa tietotyössä, työajat ovat useimmiten epätyypillisiä (Julkinen ym. 2004). Siksi on varsin tavallista, että pienten lasten vanhemmat tuovat töitä kotiin ja työskentelevät iltaisin ja viikonloppuisin (Repo 2005). Tämän vuoksi lastenhoidon yhteensovittaminen epätyypillisiin työaikoihin koskee monia ammattiryhmiä sekä maaseudulla että kaupungeissa.

Toinen keskeinen taustatieto on se, että suhteellisen pieni osa vastanneista, vain noin joka viides, on kotoisin nykyisestä asuinkunnastaan ja 16 prosenttia on muuttanut toisesta maaseutukunnasta. Enemmistö eli 62 prosenttia kyselyyn vastanneista on muuttanut nykyiseen asuinkuntaansa kaupungista. Tämä merkitsee sitä, että suurin osa kyselyyn vastanneista naisista on maallemuuttajia. Kohde-

KUVA 1. Kyselyyn vastanneiden lasten vanhempien elinkeinot prosentteina. (Kitee, Nastola ja Leppävirta)

kuntien väliset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä, mutta kaupungista muuttaneiden osuus on erityisen suuri (73 prosenttia) Lahden naapurikunnassa Nastolassa. Vastaajat eivät siten edusta tyypillisesti aina maaseudulla asunutta väestönosaa. Tämä kertoo siitä, että maaseutu ei ole erilainen ympäristö kaupunkeihin nähden siinä mielessä, että väestö on sielläkin liikkuvaa ja ihmisten taustat ovat erilaisia. Sama havainto on tehty aiemmin esimerkiksi suomalaisista maatilan emännistä, joista merkittävä osa on muuttanut maatilalle kaupungista (Sireni 2008: 49).

Päivähoidon mallit maaseudulla

Kyselyaineiston perusteella voidaan todeta, että suomalaisella maaseudulla ei ole yhtä vallitsevaa lastenhoitomallia. Perheet eivät valitse kategorisesti joko kotihoitoa tai kodin ulkopuolista päivähoitoa, vaan yhdistelevät erilaisia hoitomuotoja lapsen ikävaiheiden ja elämäntilanteiden vaihtuessa. Siten maaseudun naisten työssäkäyntimalli ei edusta pelkästään pohjoismaista palkansaajaäitiyden mallia tai pelkästään keskieuropalaista kotiäitimallia,

vaan siihen sisältyy erisuuntaisia piirteitä. Äidit ovat tyypillisesti yhdessä elämänvaiheessa kotiäitejä ja toisessa palkansaajaitejä.

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, maaseudulla asuvien lasten päivähoitohistoriaan sisältyy useita erilaisia hoitomuotoja. Alle kolmevuotiaat lapset ovat useimmiten kotihoidossa ja tyypillisesti äiti hoitaa lasta kotona. Tältä osin lastenhoidon käytännöt ovat maaseudulla hyvin samantapaiset kuin Suomessa yleensä: pääosa pienimmistä lapsista hoidetaan kotona ja kotiin jää yleensä äiti (vrt. Anttonen & Sointu 2006). Isien rooli on vähäinen verrattuna äitien tekemään hoivatyöhön ja julkiseen päivähoitoon. Myöskään isovanhemmat tai muut sukulaiset eivät osallistu lasten päivähoitoon maaseudulla, vaan heidän apunsa on tyypillisesti tilapäistä lastenhoitoapua esimerkiksi viikonloppuisin. Neljäsosa vastaajista kertoo, että heillä ei ole maaseudulla epävirallisia verkostoja, sukulaisia tai ystäviä, joilta voisi saada edes tilapäistä hoitoapua silloin, kun itsellä on harrastuksia tai menoja päivähoiton aukioloaikojen ulkopuolella. Näissä tapauksissa lastenhoito on pelkästään julkisen sektorin ja ydinperheen asia.

TAULUKKO 1. Vuonna 2009 esiopetukseen osallistuneiden lasten hoitohistoria ensimmäisestä ikävuodesta alkaen jaoteltuna erilaisiin hoitomuotoihin % (Kitee, Nastola ja Leppävirta) (n=201)

Lapsen hoitaja	Lapsen ikä vuosina				
	1–2	2–3	3–4	4–5	5–6
Äiti	54,7	43,3	30,8	24,9	23,9
Isä	1,0	0,5	0	0,5	0,5
Äiti ja isä	9,0	6,0	3,5	3,0	3,0
Muu sukulainen	1,0	1,0	3,5	1,5	1,5
Osapäivähoito	4,5	1,5	3,5	3,0	3,5
Perhepäivähoito	21,9	35,3	41,8	33,8	19,4
Ryhmäperhepäivähoito	2,0	2,5	2,5	5,5	2,5
Päiväkoti	3,0	7,0	11,9	25,4	37,8
Muu	2,5	2,0	2,5	2,5	2,5
Puuttuva tieto	0,5	1,0	0	0	5,5
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Mitä nuorempi lapsi on, sitä yleisempää on se, että lasta hoidetaan kotona (taulukko 1). Mitä vanhempi lapsi on, sitä suuremmassa lapsiryhmässä hän tavallisesti on. Kolmevuotiaiden lasten tavallisin hoitomuoto on kodinomainen perhepäivähoito, kun taas esiopetukseen osallistuvien 6-vuotiaiden lasten tavallisin hoitomuoto on päiväkoti. Perheet käyttävät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta julkisia päivähoitopalveluja. Yksityisen päivähoiton rooli on maaseudulla marginaalinen kuten Suomessa yleensä. Kaikista suomalaisista lapsista vain muutama prosentti on yksityisessä päivähoitossa (Takala & Heikkilä 2000).

Maaseudulla myös osa isommista lapsista hoidetaan kotona, joten maaseudun käytännöt eivät ole tässäkin merkityksessä kovin erilaisia verrattuna koko maan tilanteeseen (esim. Petäjaniemi & Pokki 2010: 11). Noin neljäsosa 6-vuotiaista ei ole osapäiväisen esiopetuksen lisäksi päivähoitossa,

vaan he ovat osan päivästä kotona (taulukko 1). Kotihoitoa suosivat etenkin ne naiset, jotka ovat kotona muutenkin: viljelijänaiset, työttömät ja pienempiä sisarusia kotona hoitavat äidit. Siten nuorempien sisarusten syntymä vaikuttaa isompien lasten hoitotavan valintaan. Äidin toimialan (vrt. kuva 1) ja esiopetukseen osallistuvan lapsen hoitomuodon välinen yhteys on tilastollisesti merkitsevä.

Tämä on kiinnostava havainto: Vaikka tutkimukset kerta toisensa jälkeen osoittavat, että kunnallisia päivähoitopalveluja käyttävien työttömien ja muiden kotona olevien vanhempien joukko on marginaalinen, kysymys ”perusteettoman palvelujen käytön ongelmasta” viritetään kerta toisensa jälkeen uudelleen (Väinälä 2004; Salmi 2007).

TAULUKKO 2. Vastaajien käsitykset parhaasta hoitomuodosta eri-ikäisille lapsille % (Kitee, Nastola ja Leppävirta) (n=210)

Ihanteellinen päivähoitomuoto	Alle kolmevuotiaalle	Yli kolmevuotiaalle
Kotona	68,7	14,4
Koti tai kodinomainen hoito	17,9	6,0
Perhepäivähoito	11,4	26,3
Päiväkoti tai vastaava ryhmä	1,5	48,8
Muu	0,5	4,5
Yhteensä	100 %	100 %

Onko koti paras hoitopaikka?

Todellinen hoitotapa (vrt. taulukko 1) vastaa melko hyvin äitien käsityksiä siitä, millainen on lapsen kannalta paras tai ihanteellinen hoitomuoto eri ikävaiheissa (taulukko 2). Selvä enemmistö vastaajista on sitä mieltä, että alle kolmevuotiaan lapsen paras hoitopaikka on oma koti, joskin osa pitää myös muuta kodinomaista hoitoa tai perhepäivähoitoa pienille lapsille sopivana. Näkemykset yli kolmevuotiaiden lasten kannalta parhaasta hoitomuodosta eroavat selvästi pienten lasten hoitoa koskevista käsityksistä (taulukko 2). Enemmistö vastaajista on sitä mieltä, että kodin ulkopuolinen päivähoito sopii isoille lapsille paremmin kuin kotihoito.

Vapaamuotoisissa perusteluissa, jotka koskevat parasta tai toivottua lasten hoitomuotoa, vedotaan tyypillisesti lapsen tarpeisiin eri ikävaiheissa. Vastaajat eivät puolusta kategorisesti vain yhtä ihanteellista hoitomuotoa, kuten esimerkiksi pelkästään kotihoitoa, vaan he vertailevat eri hoitomuotojen hyviä ja huonoja puolia lapsen eri kehitysvaiheissa. Tavallisesti vastaajat ovat sitä mieltä, että pienille lapsille sopii kotihoito siitä syystä, että pienet lapset tarvitsevat rauhallisen kasvuympäristön. Sen sijaan isommille lapsille sopii päivähoito kodin ulkopuolella, koska isot lapset

tarvitsevat ystäviä, virikkeitä ja ohjattua tekemistä. Isompien lasten hoitoa koskevissa vastauksissa korostuvat siten päivähoiton kasvatukselliset ja opetukselliset näkökohdat: äidit haluavat varmistaa, että heidän lapsensa saavat riittävät valmiudet esikouluun ja myöhemmin koulunkäyntiin. Suurin osa vapaamuotoisista vastauksista noudattaa tätä seuraavien aineistosta poimittujen esimerkkien havainnollistamaa argumentointitapaa:

Mielestäni alle kolmevuotiaan on parempi olla kotona. Se tuo turvallisuudentunnetta ja lapsella on pienempi riski sairastua. Yli kolmevuotiaan on ehkä jo aika oppia sosiaalisuutta ja erilaisia leikkejä. (Mies, 2 lasta)

Alle kolmevuotiaan paikka on kotona äidin ja isän kanssa. Yli kolmevuotiaan paikka on päiväkodissa, jos ryhmä ei ole valtaavan suuri. Siellä hän oppii sosiaalisuutta, jakamista ja ryhmässä toimimista. (Nainen, 4 lasta)

Pienenä lapsen paras paikka on kotona, jos perheen taloudellinen tilanne ja vanhempien henkiset resurssit sen sallii. Yli kolmevuotiaana lapsi kaipaa jo kavereita ja hänen on hyvä tottua olemaan ryhmässä ennen esikouluun. (Nainen, 2 lasta)

Osassa vastauksissa kuitenkin irrottaudutaan pienten lasten kotihoitoa tukevasta linjasta ja kan-

natetaan kodin ulkopuolista päivähoitoa lapsen kaikissa ikävaiheissa. Näissä vastauksissa vedotaan tavallisesti lasten väliin eroihin, äidin jaksamiseen ja tyytyväisyyteen tai päivähoitohenkilökunnan (pääsääntöisesti) hyväksi koettuun ammattitaitoon:

Riippuu paljon lapsesta. Oma lapseni on aina ollut hyvin sosiaalinen ja kaivannut paljon leikkikavereita, joten hänelle sopi hyvin, kun vietiin hoitoon noin 1-vuotiaana. (Nainen, 1 lapsi)

Kaikissa ikävaiheissa paras hoitomuoto on perhepäivähoito, koska pienet ryhmät, kavereita, sosiaalista kanssakäymistä ja rutiineja arkeen. (Nainen, 3 lasta)

Itse olen kokenut olevani tyytyväisempi elämään, kun olen lasten jälkeen nopeasti palannut työelämään. Lapset ovat saaneet olla samalla hoitajalla, joka on todella ammattitaitoinen. Perhepäivähoitajissa vaan on seassa myös toisenlaisia. (Nainen, 3 lasta)

Vapaamuotoisissa perusteluissa esitetyt argumentit ovat samansuuntaisia niiden näkemysten kanssa, joita suomalaisessa keskustelussa lastenhoidon järjestämisestä tuodaan yleensä esille. Suomessa on yhden ainoan sijaan kaksi keskenään kamppailevaa diskurssia: Toinen keskittyy tukemaan kunnallista päivähoitoa ja toinen pyrkii lisäämään kotona tapahtuvan hoidon tukea ja arvostusta (Repo 2005: 417). Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat maaseudulla asuvien pienten lasten vanhempien tulkinnat hyvästä tai parhaasta lastenhoidosta sisältävät aineksia näistä molemmista diskursseista. Vastaajat näkevät kotihoidossa ja päivähoitossa sekä hyviä että huonoja puolia. He kuvaavat omien kokemustensa perustalta, millaisia valintoja he ovat tehneet.

Myös tämä erilaisten vaihtoehtojen punnitseminen ja valinnanmahdollisuuksien korostaminen on osa suomalaista lasten hoitokeskustelua. Suomessa on vakiintunut ”vanhempien valinnan mahdollisuutta korostava retoriikka”, jonka mukaan perheellä tulee olla ”oikeus valita joko kotihoito tai kunnallinen päivähoito parhaaksi katsomallaan tavalla”. (Repo 2005: 417). Tätä valinnan mahdollisuutta korostavat esimerkiksi viljelijänaiset, joilla on tapana puhua viljelijäperheissä tavallisesta lasten kotihoitosta heidän ”omana valintanaan” (Sireni 2008).

Jaettu vanhemmuus

Sekä maaseudulla että Suomessa yleensä lasten kotihoito on naisten työtä, josta he itse puhuvat valintana, kuten edellä esitettiin. Tämän tutkimuksen eräs keskeinen kysymys on, missä määrin lasten hoito ja sen organisoiminen mielletään pelkästään naisten toimintakentäksi. Aineiston tuottamat havainnot ovat kiinnostavalla tavalla ristiriitaisia. Yhtäältä lasten hoito ja sen organisoiminen näyttää kuuluvan paljolti naisille. Tätä osoittaa muun muassa se, että lähes kaikki tähän kyselyyn vastanneet ovat naisia. Toisaalta maaseudulla asuvien pienten lasten äitien näkemykset äidin ja isän tehtävistä sisältävät aineksia ”jaetun vanhemmuuden diskursista”, joka on Suomessa tavallinen tapa puhua äidin ja isän rooleista lastenhoidossa (Vuori 2001; Repo 2005). Tämä tarkoittaa sitä, että lastenhoidosta puhutaan vanhempien yhteisenä toimintakenttänä.

Pienten lasten vanhemmilta kysyttiin, kuka heidän perheessään kantaa pääasiallisen vastuun lapsista. Vastaajista melkein puolet, 48 prosenttia, on sitä mieltä, että hänen perheessään pääasiallisen vastuun lasten hoidosta kantaa äiti. Kuntien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, vaan äidit paikasta riippumatta kantavat pääasiallisen vastuun lapsista. Äidit joko hoitavat lapsia kotona tai kokevat muuten olevansa päävastuussa lastenhoidon organisoimisesta. Avovastauksissa naiset perustelevat tätä perinteistä työnjakoa tavallisesti sillä, että he ovat yksinhuoltajia tai nimenomaisesti hoitopaalla voidakseen keskittyä lapsiin, miehen työ vie paljon aikaa, miehen työajat ovat epätavalliset tai mies matkustaa paljon. Naiset toisin sanoen perustelevat omaa vastuullista rooliaan yhtäältä omilla ”valinnoillaan” ja toisaalta käytännön pakoilla eli sillä, ettei miehen työ jousta eikä yhteinen vastuu lastenhoidosta ole siten mahdollinen:

Isän työt ovat reissuhommia, hän on kotona vain viikonloppuisin. Välillä hän on poissa kotoa kolmekin viikkoa peräkkäin. (Nainen, 2 lasta)

Isällä on hyvin pitkät ja epäsäännölliset työpäivät, joten äidillä on pääasiallinen hoitovastuu. Mieheni kyllä hoitaa lapsia silloin kun pystyy ja kun minulla itselläni on menoja. (Nainen, 3 lasta)

Lähes yhtä suuri osa vastanneista, 46 prosenttia, ilmoittaa, että heidän perheessään äiti ja isä ovat yhtä paljon vastuussa lastenhoidosta ja sen organisoinnista. Tämä havainto osoittaa, että lastenhoito ei ole maaseudulla pelkästään naisten vastuulla, vaan melkein puolessa tapauksista isät osallistuvat kotioloissa lastenhoitoon yhtä paljon kuin äidit. Isät ovat vain harvoin yksin vastuussa lapsista. Seuraavat aineistosta poimitut esimerkit havainnollistavat vastaajien käyttämiä tyypillisiä perusteluita:

Työvuorojen puitteissa kumpikin hoitaa lapsia. Olemme molemmat yhtä kykeneviä ruuanlaittoon ja muuhun tarvittavaan. (Nainen, 3 lasta)

Lastenhoito on meidän perheessä yhteinen asia. (Nainen, 2 lasta)

Äiti vastaa lapsista maanantaista perjantaihin isän ollessa töissä, ja isä lauantaita sunnuntaihin, kun äiti on töissä. Tarvittaessa sukulaiset auttavat. (Nainen, 2 lasta)

Molemmat ovat yhtäläillä vastuussa. Harrastuksia ja muita menoja on kolmen lapsen perheessä niin paljon, että molempien on pakko osallistua. Lisäksi äidin työaika on vaihteleva. (Nainen, 3 lasta)

Vanhempien jaettua vastuuta korostavista vastaajista käy ilmi, että vastaajat eivät miellä lastenhoitoa pelkästään naisille kuuluvaksi vastuuksi ja tehtäväkentäksi. Tavallisesti vastaajat vetoavat siihen, että molemmilla vanhemmilla on oma työnsä ja sen mukanaan tuomat rajoitteet ja velvoitteet. Jotkut painottavat sitä, että molemmat ovat yhtä hyviä hoitajia ja ruuanlaittajia. Molemmilla vanhemmilla on myös omia harrastuksia ja menoja. Tästä syystä lastenhoito kuuluu ”luonnollisesti” molemmille vanhemmille.

Johtopäätökset

Havainnot kolmesta erilaisesta maaseutumaisesta kunnasta osoittavat, että suomalaisella maaseudulla ei ole yhtä hallitsevaa lastenhoitomallia tai vain yhtä selkeärajaista naisten työssäkäyntimallia. Lapsia ei hoideta tyypillisesti pelkästään joko kotona tai kodin ulkopuolella, vaan maaseudun lapsiperheet yhdistelevät joustavasti erilaisia hoitomuotoja

lapsen eri ikävaiheissa. Pienet lapset hoidetaan usein kotona, mutta yli kolmevuotiaat useimmiten kodin ulkopuolella. Isompia lapsia hoidetaan kotona tyypillisesti silloin, kun toinen vanhemmista on muutenkin kotona. Kotiäitiys on siten maaseudulla tilapäistä ja väli aikaista samaan tapaan kuin Suomessa yleensä (Salmi 2000). Äidit arvostavat pienten lasten kotihoitoa, mutta pitävät kodin ulkopuolista päivähoitopaikkaa kotia parempana vaihtoehtona yli kolmevuotiaille lapsille. Maaseutumaisuus ei toisin sanoen Suomen tapauksessa tarkoita tavallista perinteisempiä lastenhoidon käytäntöjä ja arvostuksia, vaan käytännöt noudattavat maan tapaa (vrt. Little & Austin 1996). Palkkatyössä käyvät vanhemmat käyttävät samanlaisia kokopäiväisiä päivähoitopalveluja kuin suomalaiset palkkatyössä käyvät vanhemmat yleensä. Lastenhoito on ydinperheen ja julkisen sektorin vastuulla. Esimerkiksi isovanhempien ja muiden sukulaisten apu päivähoitossa on marginaalinen. Tämä havainto on tärkeä pitää mielessä, kun pohditaan päivähoitopalvelujen kehittämistä maaseutukunnissa: osapäiväiset varhaiskasvatustilat eivät ole riittäviä päivähoitopalveluja maaseudun lapsiperheille (vrt. Helsingin Sanomat 2010).

Toinen viesti palveluiden kehittäjille on se, että päivähoitopalveluja ei maaseudulla käytetä ”turhaan”, vaan kotona olevat vanhemmat hoitavat yleensä lapsensa kotona. Tutkimusaineisto kuvaa vuonna 2003 syntyneiden lasten päivähoitohistoriaa heidän ensimmäisestä ikävuodestaan lähtien. Analyysi osoitti, että äitien näkemykset ihanteellisesta hoitomuodosta eri ikävaiheissa ovat linjassa toteutuneiden käytäntöjen kanssa ja että äitien toiveet ja maaseutumaisissa kunnissa tarjolla olleiden päivähoitopalveluiden raamittama arkitodellisuus ovat kohdanneet hyvin toisensa.

Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa maaseutumaisissa kunnissa äideillä on kiistattomasti keskeinen rooli lasten hoidon organisoinnissa. Tämä ei kuitenkaan ole pelkästään maaseutumaiseen elämäntapaan tai maaseudun äitiyteen liittyvä piirre, vaan suomalaiset naiset yleensä ovat päävastuussa kotitöistä ja lasten kotihoitosta (Anttonen & Soinu 2006; Miettinen 2008). Suomessa naisten työssäkäynti ja osallistuminen taloudelliseen päätöksentekoon eivät ole johtaneet siihen, että kotityöt

jaettaisiin tasan miesten ja naisten kesken, vaan sukupuolten välinen työnjako on säilynyt selvänä (Miettinen 2008). Lastenhoidosta kuitenkin puhutaan Suomessa yleisesti molempien vanhempien asiana (Vuori 2001) samaan tapaan kuin tämän tutkimuksen kohteena olevat maaseudulla asuvat naiset puhuvat. Tämä tutkimus tukee siten käsitystä, etteivät maaseudulla vallitsevat näkemykset äidin roolista lastenhoidossa poikkea Suomessa yleensä vallitsevista odotuksista. Maaseudulla asuvien naisten lastenhoitoa koskevat käsitykset heijastelevat Suomessa tavallisia, vanhempien valinnanvapautta ja molempien vanhempien yhtäläistä vastuuta korostavia, diskursseja.

Kiitokset

Artikkeli on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia *Causes and Social Consequences of Regional Differentiation in Rural Finland* (nr. 122027). Kiitos projektissa työskennelleelle harjoittelijalle Hanna Partiselle, Nastolan, Kiteen ja Lepävirran päivähoiton johtajille sekä kaikille esiopetukselta vastanneille opettajille, jotka ystävällisesti avustivat aineiston hankinnassa.

LÄHTEET

Alila, Kirsi & Tuija Portell 2008. Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen – Avointen varhaiskasvatuspalvelujen nykytila ja kehittämistarpeet 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008: 14.

Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä 1996. European social care services: is it possible to identify models? *Journal of European Social Policy* 6(2): 87–100.

Anttonen, Anneli & Liina Sointu 2006. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. STAKES, Helsinki.

Bettio, Francesca & Janneke Plantenga 2004. Comparing care regimes in Europe. *Feminist Economics* 10(1): 85–113.

Daly, Mary 2001. Care policies in Western Europe. Teoksessa: Daly, Mary (toim.). *Care work. The quest for security*. International Labour Office, Genova.

Eräranta, Kirsi & Marja Känsälä 2007. Työ, perhe ja yhteensovittaminen. Katsaus tutkimuksiin ja käsitteisiin. *Janus* 15(3): 184–199.

Esping-Andersen, Gøsta 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press, Cambridge.

Halliday, Joyce 1997. Children's services and care: a rural view. *Geoforum* 28(1): 103–119.

Halliday, Joyce & Jo Little 2001. Amongst women: Exploring the reality of rural childcare. *Sociologia Ruralis* 41(4): 423–439.

Haverinen, Riitta & Katja Ilmarinen (toim.) 2008. *Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3*, Helsinki.

Helsingin Sanomat 2010. Kuntaliitto karsisi päivähoito-oikeutta. 26.2.2010. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Kuntaliitto+karsisi+päivähoito-oikeutta1135253252707>. [Viitattu 7.4.2010].

Hughes, Annie 1997. Rurality and cultures of womanhood. Domestic identities and moral order in village life. Teoksessa: Cloke, Paul & Jo Little (toim.). *Contested Countryside Cultures. Otherness, Marginalisation and Rurality*. Routledge, London. 123–137.

Ikola-Norrbacka, Rinna 2004. Päivähoito – kuntien kilpailuvaltti? KuntaSuomi 2004 –tutkimuksia nro 46, Acta nro 165. Suomen Kuntaliitto. Saatavissa: <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p071012103516F.pdf>. [Viitattu 7.4.2010].

Jokinen, Eeva 2010. Kodin, työn ja talouden uusi järjestys. *Janus* 18(1): 48–60.

Julkunen, Raija, Jouko Nätti & Timo Anttila 2004. Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa. Vastapaino, Tampere.

Karvonen, Sakari & Timo Kauppinen 2009. Kuinka Suomi jakautuu 2000-luvulla? Hyvinvoinnin muuttuvat alueelliset erot. *Yhteiskuntapolitiikka* 74(4): 467–486.

Karvonen, Sakari & Taina Rintala 2004. Alueellisten hyvinvointierojen kasvu jatkuu. *Yhteiskuntapolitiikka* 69(2): 159–170.

Kröger, Teppo 1995. Maalaiskunnan murros ja kamppailu päivähoitosta. *Maaseudun uusi aika* 3(2): 26–37.

Kröger, Teppo & Jorma Sipilä (toim.) 2005. *Overstretched: European families up against the demands of work and care*. Blackwell, Malden.

Leira, Arlaug 1998. Caring as a social right: cash for childcare and daddy leave. *Social Politics* 5(3): 362–378.

Leira, Arlaug, Constanza Tobio & Rossana Trifletti 2005. Kinship and informal support. Care resources for the first generation of working mothers in Norway, Italy and Spain. Teoksessa: Gerhard, Ute, Trudie Knijn & Anja Weckwert (toim.). *Working mothers in Europe. A comparison of policies and practices*. Edward Elgar, Cheltenham. 74–96.

Little, Jo 1994. Gender relations and the rural labour process. Teoksessa: Whatmore, Sarah, Terry Marsden & Philip Lowe (toim.). *Gender and rurality*. David Fulton Publishers, London. 11–30.

- Little, Jo 1997. Employment marginality and women's self-identity. Teoksessa: Cloke, Paul & Jo Little (toim.). *Contested Countryside Cultures. Otherness, Marginalisation and Rurality*. Routledge, London. 138–157.
- Little, Jo & Patricia Austin 1996. Women and the rural idyll. *Journal of Rural Studies* 12: 101–111.
- Mahon, Rianne 2002a. Child care policy: Toward what kind of "social Europe"? *Social Politics* 9(3): 343–379.
- Mahon, Rianne 2002b. Introduction. Gender and welfare state restructuring: Through the lens of child care. Teoksessa: Michel, Sonya & Rianne Mahon (toim.). *Child care policy at the crossroads. Gender and welfare state restructuring*. Routledge, New York. 1–27.
- Miettinen, Anneli 2008. Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkkoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E32/2008. Väestöliitto, Helsinki.
- Petäjäniemi, Tuulikki & Simo Pokki 2010. Selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Opetusministeriö. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderd=39502&name=DLFE-11013.pdf. [Viitattu 31.8.2010].
- Pfau-Effinger, Birgit 2005. Welfare state policies and the development of care arrangements. *European societies* 7(2): 321–347.
- Remahl, Tea 2008. Aluepolitiikan yhteiskunnalliset merkitykset ja muutokset. Hyvinvointivaltiota kilpailuvaltio. *Nordia Geographical Publications Vol 37:5*. Publications of the Geographical Society of Northern Finland and the Department of Geography, University of Oulu, Oulu.
- Repo, Katja 2009. Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. *Acta Universitatis Tamperensis*; 1479, Tampere University Press, Tampere 2009.
- Repo, Katja 2007. Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. *Janus* 15(3): 229–244.
- Repo, Katja 2005. Muuttuvan työelämän äidit ja lastenhoidon merkitykset. *Janus* 13(4): 403–421.
- Salmi, Minna 2007. Pienten lasten vanhemmat haluavat säilyttää subjektiivisen päivähoito-oikeuden. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(2): 202–204.
- Salmi, Minna 2000. Kotihoidon tuki ja naisten asema: tutkimus-haasteita ja tulkintaongelmia. *Yhteiskuntapolitiikka* 65(1): 46–56.
- Salmi, Minna & Johanna Lammi-Taskula 1999. Parental leave in Finland. Teoksessa: Moss, Peter & Fred Deven (toim.). *Parental leave: Progress or pitfall? Research and policy issues in Europe*. NIDI CBGS Publications, Brussels. 86–122.
- Sireni, Maarit 2008. Agrarian Femininity in a State of Flux: Multiple Roles of Finnish Farm Women. Teoksessa: Asztalos Morell, Ildiko & Bettina Bock (toim.). *Gender Regimes, Citizen Participation and Rural Restructuring*. Elsevier, Research in Rural Sociology and Development, Volume 13, Oxford. 33–56.
- Takala, Pentti & Matti Heikkilä 2000. Pienten lasten hoito. Teoksessa: Uusitalo, Hannu, Antti Parpo & Anni Hakkarainen (toim.). *Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2000*. Raportteja 250. Stakes, Helsinki.
- Vuori, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelma asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere University Press, Tampere.
- Väinälä, Anna 2004. Selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta, syyskuu 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2004: 12. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Välimäki, Anna-Leena 1999. Lasten hoitopuu. Lasten päivähoitojärjestelmä Suomessa 1800- ja 1900-luvulla. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Välimäki, Anna-Leena 2010. Viedäänkö lapsilta päivähoitopaikat hallinnon muuttamisen nimissä? Helsingin Sanomat 5.3.2010, Mielipide.
- Välimäki, Anna-Leena & Pirkko-Liisa Rauhala 2000. Lasten päivähoiton taipuminen yhteiskunnallisiin murroksiin Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 65(5): 387–405.